

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بعد از قرائت سوره‌ی مبارکه‌ی حمد، فرد مُصلّی باید یک سوره‌ی دیگر هم بخواند. اهل سنت قائلند به اینکه چند تا آیه‌ی قرآن را تلاوت کند، ولی شیعه با دلایل و احادیث متقنی که بر اساس سنت پیامبر بزرگوار اسلام صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و اهل بیت عَلَيْهِمُ السَّلَام در اختیار دارد، معتقد است باید یک سوره‌ی کامل تلاوت شود. جز سوره‌ی حمد و چهار سوره‌ای که سجده‌ی واجب دارند، از صد و چهارده سوره‌ی قرآن، از سوره‌ی بقره تا سوره‌ی ناس، می‌شود پس از سوره‌ی حمد خواند.

در احادیث معراجیه که خدمتتان خوانده‌ام، وقتی پیامبر اکرم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ در معراج به امر الهی به امامت نماز ایستادند و تکبیرة الاحرام گفتند و سوره‌ی حمد را تلاوت کردند «ثُمَّ أَوْحَى اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَيْهِ؛ خدای عزّ و جلّ به پیامبر اکرم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وحی کرد: «اقْرَأْ يَا مُحَمَّدُ نِسْبَةَ رَبِّكَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى» ای پیامبر! نسبت و نسب پرورگار خودت را قرائت کن: «قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ؛ اللَّهُ الصَّمَدُ؛ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ؛ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ»^۱.

در دو رکعت نمازی که پیامبر صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ در معراج خواندند، رکعت اول بعد از سوره‌ی حمد به امر الهی سوره‌ی «قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ» را خواندند و در رکعت دوم «ثُمَّ أَوْحَى اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَيْهِ؛ مجدداً خدای عزّ و جلّ به پیامبر صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وحی کرد: «اقْرَأْ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ^۲ فَاتَّخَذْنَا نِسْبَتَكَ وَ نِسْبَةَ أَهْلِ بَيْتِكَ

۱. سوره‌ی توحید، آیات ۱-۴.

۲. سوره‌ی قدر، آیه‌ی ۱.

إلى يَوْمِ الْقِيَامَةِ»^۳ سورهی قدر را بخوان. چون این سوره نسبت تو و نسبت اهل بیت تو تا روز قیامت است.

سورهی توحید نِسْبَةُ الرَّبِّ است یعنی؛ به اصطلاح بشری نَسَب و حَسَب خدا را مشخص می کند. مثل اینکه شخصی را می خواهید معرفی کنید می گوئید این فرد فرزند فلان فرد است، سلسله نسب او به کجا می رسد. بنا به این حدیث معراجیه سورهی «قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ» نِسْبَةُ الرَّبِّ و سورهی قدر نِسْبَةُ النَّبِيِّ و نِسْبَةُ أَهْلِ الْبَيْتِ تا روز قیامت است.

در دو رکعت نمازی که در معراج خوانده شد، در رکعت اول سورهی توحید و در رکعت دوم سورهی قدر خوانده شد. این نماز در قوس نزول نازل شد. در قوس صعود که ما نماز می خوانیم تا بالا برویم؛ در رکعت اول، اول نسبت پیامبر و اهل بیت صلوات الله عليهم اجمعين تا روز قیامت، یعنی سورهی قدر، و در رکعت دوم نِسْبَةُ الرَّبِّ یعنی سورهی توحید خوانده می شود.

تأکید فوق العاده ای بر خواندن این دو سوره، خصوصاً در نمازهای واجب شده است. گرچه در نمازهای واجب سوره های دیگر غیر از پنج سوره ای که گفتیم، می تواند خوانده شود و خدشهای بر نماز وارد نمی شود. اما خواندن این دو سوره بعد از حمد در دو رکعت نخستین نمازهای واجب، فوق العادگی خاصی دارد. چند تا روایت در این باره بخوانم.

^۳ کلینی، کافی، ج ۶، ص ۶۴۴ و حرّعاملی، وسائل الشیعة، ج ۵، ص ۴۶۹.

حدیث اول، راوی می گوید: «قُلْتُ لِأَبِي الْحَسَنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ؛ به امام هادی عَلَيْهِ السَّلَامُ عرض کردم: «جُعِلَتْ فِدَاكَ»؛ جانم به فدای شما، قربان شما بروم. «إِنَّكَ كَتَبْتَ إِلَى مُحَمَّدِ بْنِ الْفَرَجِ تُغْلِمُهُ أَنْ أَفْضَلَ مَا يُقْرَأُ فِي الْفَرَائِضِ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ وَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ»؛ شما به محمد بن فرج نوشتید و به او آموختید، برترین چیزی که در نمازهای واجب می شود خواند، سوره های قدر و توحید است. «وَ إِنْ صَدْرِي لَيَضِيقُ بِقِرَاءَتَيْهَا فِي الْفَجْرِ» اما [به علت کوتاه بودن این سوره ها] به سینه ام فشار می آید و سینه ام تنگ می شود که در نمازهای واجب صبح این سوره را بعد از سوره ی حمد بخوانم. «فَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ لَا يَضِيقَنَّ صَدْرُكَ بِهَا فَإِنَّ الْفُضْلَ وَاللَّهُ فِيهَا»^۴؛ امام هادی عَلَيْهِ السَّلَامُ فرمودند: سینه ات تنگ نشود، سخت نباشد. «وَ اللَّهُ» فضیلت در خواندن این دو سوره است.

در یکی از توقیعات امام عصر ارواحنا فداه هم شبیه این نقل شده است.

محمد بن عبدالله بن جعفر حمیری نامه ای خدمت حضرت بقیة الله ارواحنا فداه نوشته است و توقیعی در پاسخ نامه ی او از جانب حضرت صادر شده که یکی از مواردش همین مسأله است. بنابه آنچه نقل شده، امام عصر ارواحنا فداه به خواندن این دو سوره در فرائض تأکید می کنند. البته می فرمایند اگر به جای این دو سوره، سوره ی دیگری خوانده شود، اشکالی ندارد، نماز درست است؛ ولی فضیلت در خواندن این دو سوره است. مثلاً گفته شده اگر سوره ی کوثر، کافرون یا تکاثر خوانده شود، چنین ثوابی دارد. حضرت فرمودند: اگر این دو سوره را بخوانی، ثواب خواندن سوره های دیگر، به علاوه ی ثواب قرائت این دو سوره، به تو داده می شود. عبارت توقیع را می خوانم. فرمودند: «إِذَا تَرَكَ سُورَةَ مِمَّا فِيهَا الثَّوَابُ»؛ اگر شخصی

^۴. کلینی، کافی، ج ۶، ص ۱۵۵ و حرّ عاملی، وسائل الشیعة، ج ۶، ص ۷۸.

سوره‌ای که در خواندن آن ثوابی وجود دارد را در نماز ترک کند؛ «وَقَرَأَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ وَإِنَّا أَنْزَلْنَاهُ لِفَضْلِهِمْ، أُعْطِيَ ثَوَابَ مَا قَرَأَ وَ ثَوَابَ السُّورَةِ الَّتِي تَرَكَ»^۵؛ و به خاطر فضیلتی که سوره‌های توحید و قدر دارد، به جای آن، این دو سوره را بخواند، ثواب این دو سوره، یعنی توحید و قدر را که به او می‌دهند، ثواب دو سوره‌ای را هم که خواندنش را ترک کرده است، به خاطر پرداختن به این دو سوره، به او خواهند داد.

این دو سوره یکی نِسْبَةُ الرَّبِّ، یکی نِسْبَةُ النَّبِيِّ ﷺ است.

از پیغمبر اکرم ﷺ روایت شده است: «حَاكِيًا عَنِ رَبِّهِ جَلَّ جَلَالُهُ»؛ پیامبر ﷺ از پروردگارش که عظیم‌الشان و بلندمرتبه است، حکایت می‌کند؛ «أَنَّهُ قَالَ: إِفْرَأْ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فَأَنَّمَا نِسْبَتُكَ وَ نِسْبَةُ أَهْلِ بَيْتِكَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ.»^۶؛ خدا به او امر کرد سوره‌ی قدر را در نماز بخوان که نسبت تو و نسبت اهل بیت تو تا روز قیامت است.

امام صادق ع فرمودند: «مَنْ قَرَأَ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ فِي فَرِيضَةٍ مِنْ فَرَائِضِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ نَادَى مُنَادٍ: يَا عَبْدَ اللَّهِ! عَفَّرَ اللَّهُ لَكَ مَا مَضَى فَاسْتَأْنِفِ الْعَمَلَ.»^۷؛ کسی که سوره‌ی قدر را در یکی از نمازهای واجبش بخواند، منادی‌یی ندا می‌دهد: ای بنده‌ی خدا! ای عبد خدا! خداوند همه‌ی گناهان گذشته‌ی تو را بخشید؛ پس عمل را از سر بگیر و آغاز کن.

۵. حرّعاملی، وسائل الشیعة، ج ۶، ص ۸۰ و مجلسی، بحار، ج ۸۲، ص ۳۱.

۶. عروسی حویزی، نور النقلین، ج ۵، ص ۶۱۶ و مشابه این روایت: حرّعاملی، وسائل الشیعة، ج ۶، ص ۷۹ و کلینی، کافی، ج ۶، ص ۶۴۵ و

مجلسی، مرآت العقول، ج ۱۵، ص ۴۷۸.

۷. مجلسی، بحار، ج ۸۲، ص ۳۹ و صدوق، ثواب الأعمال، ص ۱۲۴.

این روایت‌ها را برای عزیزان خواندم تا اهمیت خوانده شدن این دو سوره در نماز روشن‌تر شود و ان‌شاءالله در بهره‌مندی از خواندن این دو سوره در نمازهای واجبشان اهتمام بیشتری داشته باشند. در نمازهای مستحب خوب است انسان سوره‌های دیگر را هم بخواند.

سوره‌ی توحید

۱. اسامی سوره توحید: سوره‌ی توحید نام‌های متعددی دارد: سوره‌ی التَّوْحِيدِ، به خاطر این که حاوی یگانگی و یکتایی خداست. سوره‌ی الْأَخْلَاصِ، اگر کسی اعتقاد و اقرار به محتوای این سوره داشته باشد، مؤمن مخلص است. نِسْبَةُ الرَّبِّ، یعنی نسب پروردگار است. در روایات سوره‌ی قُلْ هُوَ اللَّهُ گفته شده است. آن را سوره‌ی الصَّمَدِ هم نامیده اند.

در تفاسیر دیده‌ام که به مجموعه‌ی سوره‌های توحید و کافرون «مُشَقِّقَاتَان»^۱ هم گفته‌اند. مُشَقِّقَاتَانِ یعنی چیزی که بیمار را از مریضی پاک و از ابتلای به بیماری مبرا می‌کند. گفته شده سوره‌ی کافرون و سوره‌ی توحید انسان را از شرک و نفاق پاک می‌کند و شفا می‌دهد.

۲. اهمیت سوره‌ی توحید: این حدیث را مکرر خوانده‌ایم و در نوشته‌ها هم نوشته‌ایم و عزیزان مطالعه کرده‌اند: «سُئِلَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنِ التَّوْحِيدِ»؛ از امام سجّاد عَلَيْهِ السَّلَامُ در مورد توحید سؤال شد. «فَقَالَ: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ عَلِمَ أَنَّهُ يَكُونُ فِي آخِرِ الزَّمَانِ أَقْوَامٌ مُتَعَمِّقُونَ»؛ حضرت

^۱ عروسی حویزی، نور الثقلین، ج ۵، ص ۶۹۹.

فرمودند: خدای عزّ و جلّ می دانست که در آخر الزّمان اقوامی خواهند بود که اهل تعمّق و ژرف کاوند و سطحی نگر نیستند. «فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى «قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ» وَ آيَاتٍ مِنْ سُورَةِ الْحَدِيدِ إِلَى قَوْلِهِ: «وَ هُوَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ»؛ به خاطر این که چنین مُتَعَمِّقَانِی در آخر الزّمان خواهند بود، خدای متعال سوره‌ی «قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ» و آیات نخستین سوره‌ی حدید تا «عَلِمَ بِذَاتِ الصُّدُورِ»^۹ را نازل کرد؛ که اگر چنین متعمّقانی در آخر الزّمان نبودند خدا این سوره و این آیات را نازل نمی فرمود. بعد حضرت فرمودند: «فَمَنْ رَامَ وَرَاءَ ذَلِكَ، فَقَدْ هَلَكَ».^{۱۰} هر کس در وادی توحید چیزی بالاتر از این بجوید، هلاک شده است. چون بالاتر از این چیزی در توحید نیست و او پی چیزی که نیست رفته است؛ لذا هلاک شده است.

قرآن کریم در قالب این آیات بالاترین مرتبه‌ای که فهم حکیمان و شهود عارفان در عرصه‌ی توحید، امکان نیل به آن را دارد، در دسترس قرار داده است؛ بنابراین اگر کسی فراتر از این بخواهد، جز گمراهی چیزی در انتظار او نخواهد بود. در سوره‌ی توحید و آیات نخستین سوره‌ی حدید در عرصه‌ی توحید معیارها و ملاک‌های فوق‌العاده‌ای بیان شده که کم اندیشه‌ی بلندی است که بتواند آنها را درک کند. شاخصه‌هایی در وادی توحید در سوره‌ی توحید وجود دارد، که جز به ذات مقدّس احدیّت، به هیچ چیز قابل انتساب نیست؛ لذا فرمودند این سوره نِسْبَةُ الرَّبِّ است، نَسَبِ نَامَةِ خدای متعال است.

^۹ سوره‌ی حدید، آیه‌ی ۶.

^{۱۰} کلینی، کافی، ج ۱، ص ۲۳۰ و صدوق، توحید، ص ۲۸۳.

مرتبه‌ی احدیت و رتبه‌ی یکتایی ذات خدا و مقام صمدیت صرف حقّ متعال، که از آن تعبیر به مقام هُو هویّتِ مطلقه یا مرحله‌ی غیبُ الغُیوب می‌شود.